

УДК 141.113

## ПОЛІТИКО-ІДЕОЛОГІЧНИЙ ПЛЮРАЛІЗМ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ Й ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Щербина Н.Ф., Махінла Ю.Б.

Одеський національний економічний університет

У статті висвітлюються теоретичні та практичні аспекти політичного й ідеологічного плюралізму в сучасній Україні. Розглядаються місце та роль засад плюралізму в процесах державного будівництва. Подається специфіка формування громадянського суспільства в умовах посттоталітарної країни. Аналізуються світоглядні, соціокультурні чинники глибинних демократичних перетворень, особливості масової та індивідуальної свідомості плюралістичного суспільства. Пропонуються авторські узагальнення і висновки щодо збереження і подальшого сталого розвитку України на конституційних засадах політичної та ідеологічної багатоманітності.

**Ключові слова:** плюралізм, багатоманітність, політика, ідеологія, демократія, толерантність, державність, перетворення, національна специфіка, європейський та світовий досвід, перспективи розвитку.

**Постановка проблеми.** Політичний плюралізм означає існування і визнання різноманітних думок, які виступають засобом передавання державі різноманітних цінностей, інтересів, проблем, що існують у суспільстві, для їх розгляду та вирішення. Поняття плюралізму також пов'язано з уявленням, що політична влада розподілена між різноманітними органами, що обмежують дії одне одного. Оскільки передумовою політичного плюралізму є прозоре прийняття рішень різноманітними структурами, органами і процедурами, він асоціюється з політичною стабільністю та прогнозованістю, з виконанням різноманітними інститутами своєї ролі посередницької ролі. Політика плюралізму включає різні елементи: схвалення і повага розмаїтості (соціальних традицій, релігійних і моральних переконань, зразки поведінки різноманітних груп), захист індивідуальних прав, політична відкритість, участь громадян у прийнятті рішень, пошуки згоди в досягненні загальних цілей.

На наш погляд, Україна не повинна механічно «запозичувати» одну з моделей «західного» чи «східного» способу життя та суспільного розвитку країни. Необхідно створити власну українську, дійсно демократичну систему, невід'ємними атрибутами якої повинні стати:

- відкрита, ефективна законодавча і виконавча влада;
- змішана, соціально орієнтована ринкова економіка;
- реальні та дієві соціальні гарантії для широких верств населення;
- глибинна демократизація суспільно-політичних процесів.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Певним аспектам становлення та дії засад політико-ідеологічного плюралізму в новітній Україні присвячені окремі наукові праці таких вітчизняних дослідників, як С. Кононенко, Є. Лук'яненко, С. Лукаш, М. Остапенко, С. Троян, О. Уткін, Г. Гончарова. Особливої уваги потребують наукові статті зарубіжних авторів, у яких міститься ґрунтовний, неупереджений аналіз світоглядно-ідеологічних чинників суспільного буття, складних процесів розвитку посттоталітарних, транзитивних, лабільних країн Центрально-Східної Європи (Г. Зімон, Н. Розенблум, В. Слободчиков, М. Мамардашвілі, К. Маннгейм, Р. Барт). Вкрай

важливою видається постановка питання про стан і перспективи плюралістичного, відкритого демократичного суспільства в сучасній Україні, про екзистенціальний вимір в історії національної державності у XXI столітті.

**Мета статті.** Ґрунтуючись на вже існуючому рівні розробки даної проблематики, її інтелектуального осмислення у попередніх працях, висвітлити теоретичні аспекти політичного та ідеологічного плюралізму, спираючись на позитивний досвід, нагромаджений людством у даній сфері, а також подати специфіку процесів практичного втілення даних принципів в суспільному житті сучасної України. Метою є також аналіз підходів, що дозволять уникнути повторення негативного досвіду, віднайти баланс у поєднанні світових, регіональних і власне українських чинників.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Конституційно визначено, що Україна буде демократичну державу, формує і утверджує громадянське суспільство. Громадянське суспільство потребує формування громадянської свідомості на основі європейських цивілізаційних засад, ідеологічної багатоманітності та демократичних принципів її формування та функціонування. З цієї метою вкрай важливо реалізувати ряд базових демократичних принципів:

- популяризація та прищеплення національної та соціальної толерантності;
- утвердження реальної свободи слова, пересування, світоглядного й політичного вибору;
- подолання старих авторитарно-патріархальних психологічних стереотипів масової свідомості та «нових», набутих вже новітнього часу (ніби нормальне, комфортне і безпечне життя можливе де завгодно, тільки «не у нас»);
- створення передумов та відповідного образу української держави, як єдиного дому для всіх, хто в ній мешкає, як відкритої для контактів та культурно привабливої у світі.

Політичний плюралізм – це принцип устрою та функціонування політичної системи, що припускає різноманіття й вільне змагання політичних ідей, поглядів, концепцій, партій та інших інститутів, а також наявність у суспільстві легально діючої опозиції, різних політичних суб'єктів (акторів), їхню конкурентну боротьбу за владу в рамках закону. Стимулюючи різноманіття політичного життя, плюралізм політичний

покликаний сприяти задоволенню різноманітних потреб людей, зростанню багатства ідей та форм політичної організації, підвищенню ймовірності знаходження оптимальних політичних рішень, укладів життя й шляхів суспільного розвитку.

Соціальними основами політичного плюралізму є зацікавлені групи, у якості яких можуть виступати громадські організації та політичні партії. Сенс існування груп інтересів полягає насамперед в артикуляції інтересів окремих громадян, щоби вони могли справляти свій вплив на ухвалення політичних рішень, здійснювати реальне волевиявлення. Процес артикуляції інтересів у групах можна поділити на кілька етапів:

1) визначення інтересів – перетворення в конкретні формули й вимоги різноманітних особистісних й емоційно забарвлених думок; на цьому етапі виникає почуття спільності й поняття «ми», відмінне від поняття «вони», тобто інші («ми» – захисники пам'яток, природи, «ми» – філателісти, пацифісти, «ми» – студенти, тощо);

2) узагальнення й формулювання основних інтересів – підсумовування різних інтересів у середині групи для отримання реальних можливостей, шансів вплинути на політику;

3) вибір інтересів – селекція інтересів, тобто їхня фільтрація за ступенем важливості та першочерговості.

Політичний плюралізм має забезпечити країну від сповзання до авторитаризму й, тим більше, тоталітаризму, стати ключовим чинником недопущення узурпації й монополізації влади якою-небудь однією особою, групою або партією, використання владних повноважень в інтересах вузької групи осіб. Трансформуючи конфлікти у цивілізований діалог, долаючи системні протиріччя, плюралізм попереджає політичне життя від застою, генерує відновлення і розвиток суспільного організму. Найважливіша вимога плюралізму – запровадження в політиці й суспільстві різного роду стримувань і противаг, що збалансовують впливи найбільш потужних політичних сил і дозволяють контролювати владу. В сфері політичних інститутів ідея стримувань і противаг виявляється насамперед у поділі законодавчої, виконавчої, судової й інформаційної влади, у відкритому змаганні правлячої партії та опозиції.

Політичний плюралізм базується на наявності у переважної більшості громадян, партій та громадських організацій консенсусу, згоди щодо основних політичних цінностей – загальної зацікавленості в збереженні й зміцненні держави, визнанні демократичних правил гри, що включають чесне суперництво в боротьбі за владу, терпимість до опозиції, повага до закону, рішень більшості, прав людини, а також автономії й права меншості на власну думку та її вільне відстоювання в рамках закону, відмова від антиконституційного використання сили для вирішення спірних питань.

Політичний плюралізм – це визнання множинності соціальних інтересів та способів їх представлення в політиці. Він обумовлений іншими проявами різноманіття в соціальних відносинах, має підґрунтя насамперед в економіці – множинності видів власності, здатних взаємодіяти й конкурувати між собою; у соціальній структурі суспільства – у наявності рівноправності різних

соціальних груп; у розумінні значення різноманіття, його підтримки й збереження в соціальних відносинах; у культурі – у розвитку різних напрямків і форм вияву самобутності людей; у світогляді плюралізм виражається в повазі до духовного вибору людини, у відмові держави від здійснення світоглядної функції в суспільстві, деідеологізації його структури.

Політичний плюралізм – показник і результат зрілості процесу становлення демократичної політичної системи, що виникає в ході засвоєння уроків важкого історичного досвіду. Він, зокрема, засвідчує, що основою стабільної й здатної до змін політичної системи є не уніфікація, що придушує специфічні інтереси, потреби, орієнтації різних соціальних і політичних груп, а визнання природності таких розбіжностей та значення підтримки відповідних умов для їх збереження й відтворення. При цьому необхідно мати на увазі, що плюралізм – це не лише множинність, а й сумісність інтересів, без чого блокується будь-який механізм здійснення влади в суспільстві політичними засобами. Це єдність різноманіття й тому крім розбіжностей, у рамках соціального й політичного плюралізму, мають бути певні спільні точки зору, єдині принципи, які б поділялися й приймалися всіма учасниками політичного процесу. Саме звідси випливає можливість реалізації ключового принципу плюралістичної політики, зміст якого полягає в прагненні не до ліквідації розбіжностей, а до балансу між ними.

Політичний плюралізм спрямований на пошук механізмів оптимального сполучення в політиці й суспільстві розмаїття та єдності, децентралізації й централізму, автономії й об'єднання, волі й відповідальності, конкуренції й солідарності. Найважливіша передумова його конструктивного функціонування – збереження політичної стабільності, контрольованість процесів, недопущення активізації крайніх політичних сил, уникнення руйнівних конфліктів. Без цього й без наявності в суспільстві стійкого консенсусу щодо базових цінностей політичний плюралізм може призвести до дестабілізації суспільства, його криміналізації, до загального хаосу, анархії й навіть громадянської війни.

Головне призначення громадянського цивілізованого суспільства полягає в досягненні широкого консенсусу між різними соціальними групами та інтересами. Воно покликане визначити норми й межі, здатні блокувати руйнівний потенціал у ході боротьби різних політичних сил, спрямувати її у конструктивне, творче русло.

У цивілізованому громадянському суспільстві, незалежному від державної бюрократії, її сваволі, існують інститути, здатні змусити всіх дотримуватися загальноприйнятих норм (родина, церква, вільна преса, громадська думка, добровільні об'єднання громадян, тощо). Плюралізм не можна уявити у вигляді якоїсь хаотичної розмаїтості ізольованих начал, позбавленої внутрішньої єдності. Навпаки, як наголошував С. Франк, «громадянське суспільство є ніби молекулярним суспільним зв'язком, що зсередини зчіплює окремі елементи у вільне й пластичне загальне ціле» [1].

Реалізація ідеї політичного плюралізму в сучасному українському суспільстві передбачає:

– подолання розриву між її теоретичною незабезпеченістю й масовим тлумаченням на емпіричному рівні;

– виявлення стійких, а не кон'юнктурних групових інтересів, їх всебічний аналіз й врахування у теоретичній та практичній діяльності політико-державних структур різних рівнів;

– створення необхідних правових гарантій для вираження цих інтересів не тільки в політичній, а й в економічній, соціальній і духовно-культурній сфері;

– зіставлення різних, у тому числі альтернативних, політичних програм і настанов, їх докладну наукову експертизу й широке обговорення громадськістю;

– визначення загального курсу політико-державного розвитку країни на найближчу й віддалену перспективу, що відповідає інтересам переважної більшості суспільства;

– знаходження ефективних шляхів досягнення компромісу й навіть консенсусу між різними суспільно-політичними силами у життєво важливих питаннях;

– розробку цивілізованого й дієвого політико-правового механізму попередження і подолання суспільних конфліктів.

Критично важлива роль у плюралістичній системі відводиться політичним партіям і всенародним виборам. Проте, на думку деяких дослідників, плюралізм, як і демократія в цілому, мають суттєві вади. На їх думку, це тягне за собою неминучі витрати, багаторазове дублювання функцій, опрацювання значної кількості альтернативних підходів, тощо. В результаті система за визначенням не може бути досить ефективною для того, щоби здійснити швидкі й успішні реформи, позитивний результат яких відчує звичайний громадянин. Для ефективного вирішення таких завдань може знадобитися той чи інший варіант авторитаризму чи навіть тоталітаризму. Подібні «однозначні» системи, що претендують на максимальну ефективність, саме і піддаються, на думку У. Черчилля, перевірці. Вона зазвичай ніби підтверджує ефективність «однозначної» системи, але й відразу ж виявляє руйнівний, або й просто безглуздий характер поставлених цілей. На погляд У. Черчилля, краще не спокушати долю гонитвою за небувалими і недефективними формами управління, а задовольнятися «гіршим» – поєднанням того, що працює і дозволяє нехай повільно, але вірно вирішувати загальні практичні завдання [11].

На нашу думку, відсутність політичного плюралізму, наявність однієї партії – це тотальне відстоювання однієї ідеології, яка все інше сприймає як вороже, і звісно, не надає можливостей для реалізації. Комуністичний тоталітаризм радянських часів – переконливий приклад й яскравий взірць такого недемократичного розвитку суспільства. Наслідки тривалого існування тієї моделі суспільства є очевидними – ідеологізація, індоктринація всіх сфер суспільного життя, постійні прорахунки керівництва, політична, економічна, соціокультурна та духовна деградація. Лише за наявності реальної можливості відкрито відстоювати різні, навіть протилежні думки у всіх сферах суспільного буття, легітимних можливостей різних політичних сил пропонувати

власні програми розвитку країни, можна вести мову про справжність демократичного процесу.

Потрібно зазначити, що Україна набула статусу самостійності і долучилася до загальносвіткової спільноти не лише на межі тисячоліть, а й на рубежі цивілізацій. Становлення України як самостійної держави з усією гостротою ставить питання про політичне обґрунтування її розвитку у формі світоглядно-ідеологічної парадигми держави. Відсутність ідеологічного обґрунтування державотворення, світоглядних основ суспільного розвитку вкрай негативно відбивається на визначенні національної стратегії, на самій практиці розбудови держави і проведенні соціально-економічних реформ та демократизації суспільства. Не визначившись із власними світоглядно-ідеологічними підходами, баченням перспектив розвитку, Україна не зможе повноцінно стати на шлях динамічних та ефективних суспільно-економічних перетворень й подальшої демократизації. Такі нагальні зміни мають носити цілісний характер, а відповідні практичні кроки не повинні бути механічним запозиченням чужого досвіду. Подібні спроби вже призвели до значних труднощів перехідного періоду, зокрема в розбудові України як демократичної країни, спричинили поглиблення кризових явищ у суспільстві, високий рівень зuboження населення. Саме тому на даний час для України вкрай важливо сформулювати ґрунтовну світоглядно-ідеологічну парадигму національно-державного розвитку.

Наголосимо, що ідеологія – це ціннісна система, що відбиває ставлення людей до існуючих суспільних порядків, обґрунтовує політичні ідеали, принципи, норми, цілі, зразки поведінки тощо. Ідеологія, як феномен суспільно-політичного життя, існує як в міжнародному масштабі, так і на локально-регіональному рівні. За допомогою ідеології політичні сили обґрунтовують свої цілі та визначають засоби їх реалізації. На основі ідеології розробляються політичні концепції, доктрини, програми. Ідеологія, за словами А. Грамші, служить для того, щоби пробудити в народі колективну волю [12]. Німецький соціолог К. Маннгейм звернув увагу й на негативний бік ідеології, зауваживши, що ідеологія іноді маскує шахрайство [13]. Ідеологія – це феномен свідомості, а філософське і психологічне розуміння сутності свідомості передбачає аналіз суспільної свідомості як явища.

В радянський період дослідження проблем масової свідомості, сутності ідеології ґрунтувалися винятково на матеріалістичній, марксистській основі, що закономірно впливало з наявного політико-ідеологічного монополізму. Натомість сучасні дослідники дійшли висновку, що усталені теоретичні уявлення про свідомість не повною мірою розкривають її сутність. Так, М. Мамардашвілі вважав, що свідомість не підлягає теоретизуванню [14], а на думку В. Слободкікова, свідомість інтегрує багатоманітні явища людської діяльності у дійсно цілісний спосіб буття, що й робить людину людиною [15].

У сучасній вітчизняній науці свідомість розглядається як певна цілісність, що не подібна до хаотичного конгломерату ідей, знань, уявлень, образів, переживань тощо. Це внутрішньо диференційована, структурно й композиційно

оформлена цілісність, у складі якої виділяють різні структурні елементи змістовного та процесуального характеру, різні рівні усвідомлення (рефлексивний і арефлексивний), різні рівні функціонування самої свідомості (буденна, емпірична, теоретична тощо) [2]. Традиційним стало виокремлення таких форм свідомості як індивідуальна, колективна, групова, масова, суспільна, глобальна, політична.

Свідомість характеризується наступними рисами:

- здатністю акумулювати знання про навколишній світ на основі пізнавальних процесів (відчуття, сприйняття, пам'ять, мислення, уява);
- чітким закріпленням у свідомості суб'єкта, тобто розрізнення «Я» і «не-Я» людини;
- забезпечення цілеспрямованої діяльності людини – свідомість формує мету діяльності;
- наявність у її складі певного ставлення, почуттів до когось або чогось.

Суспільна свідомість – комплексне уявлення, одним з рівнів якого є суспільна ідеологія. Суспільна ідеологія, на відміну від буденної свідомості, поширюється в масах цілеспрямовано, завдяки вихованню, освіті, засобам масової інформації. Суспільна ідеологія являє собою певний набір уявлень, позицій та цінностей, які поділяються більшістю членів суспільства. Своєрідним фоном для існування суспільної свідомості є громадська думка – стан масової свідомості, який включає приховане чи явне ставлення різних соціальних груп до суспільно-значимих проблем, подій, фактів дійсності [3, с. 84]. Дослідники констатують, що громадяни України очікували від ринкових реформ значного поліпшення економічної ситуації, відчутного зростання життєвих стандартів, підвищення власного матеріального і соціального статусу. Вочевидь, цього не відбулося, країні потрібні нові ідеологеми економічного зростання, причому таких ідеологем має бути багато, а вже з них еліти і суспільство мають вибрати найбільш ефективні.

Сучасна держава не може існувати без конкурентних ідеологій та певних ідеологічних інституцій, дотримуючись при цьому конституційних норм, які встановлюють – жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова. Для сучасного українського суспільства, що проходить через важкі історичні випробування, необхідним видається глибоке усвідомлення наступного. Забезпечити стабільність держави, гідний рівень матеріального та духовного життя людей здатна лише демократична система цінностей, яка ґрунтується на політичному плюралізмі, на вільній ринковій економіці, рівності громадян перед законом. Функціонування даної системи цінностей у високорозвинених країнах Європи та світу підтримується відповідною інфраструктурою політичної соціалізації, як засобу відтворення зрілої демократичної політичної культури. Ця система, у головних її рисах, декларативно приймається й Україною, її владою та більшістю населення.

Варто нагадати думку другого Президента України Л. Кучми, який наголошував, що засади ідеологічного плюралізму аж ніяк не заперечують потреби суспільства в певному консолідуєчому началі, в консенсусі у найбільш принципових питаннях і поглядах на засоби їх вирішення, забезпеченні суспільної злагоди та гармонії [5, 16].

Проте, мисляча частина суспільства усвідомлює, що на сьогодні все ще зберігаються значні відмінності між європейськими та українськими політичними реаліями, особливо в сфері здійснення демократичних процедур. В Україні лише частково реформовано парламент та органи виконавчої влади, не приведена у відповідність з Конституцією судова система, не завершено становлення органів місцевого самоврядування на основі широкої децентралізації.

Національні інтереси України, в контексті реформування політичної системи, вимагають врахування світового досвіду, аналізу різних моделей адміністративно-територіального устрою, форм міжнародної співпраці. Пріоритетним завданням еліт та суспільства в цілому постає політична консолідація та зміцнення самих основ новітньої української державності.

В ідеологічному полі сучасної України присутні різні складові, іноді відверто протилежної спрямованості. Політичний спектр європейського типу, в якому провідні позиції посідають помірковані сили, а радикали знаходяться на узбіччі політикуму, ще тільки формується. Загострилася дискусія щодо самого змісту поняття державництва та патріотизм, в ході якої стали спостерігатися спроби окремих акторів отримати монополію на істину. Виник цілий прошарок «професійних патріотів», гасла і дії яких можуть призвести лише до послаблення та руйнації державності. З огляду на цілу низку проблем в системі взаємин владних структур і народу критично важливим є налагодження широкого суспільного діалогу, опори на компромісні й консенсусні підходи.

Важливим й чутливим аспектом ідеологічних дискусій у сучасному українському суспільстві залишається проблема статусу мов у поліетнічній країні. Як видається, у цій галузі має бути більш детально вивчений та залучений досвід подібних країн – Бельгії, Швейцарії, Канади, держав Скандинавії.

В системі демократичних цінностей особливої уваги потребує інформаційний простір. Саме засоби масової інформації все частіше використовуються як пропагандистський механізм, ідеологічний інструментарій для вирішення політично кон'юнктурних завдань. Глобалізація зробила роль інформації надзвичайно важливою, а тому мас-медіа країни, їх об'єктивність та незалежність, їх присутність у світовому інформаційному просторі є елементом сприйняття України у світі як вільної цивілізованої держави.

Потужним каналом комунікації, з точки зору можливостей впливу на масову свідомість, залишається телебачення, а за останній період таких якостей все більше набуває світова мережа Інтернет. Світоглядно-ідеологічні підходи тих чи інших політичних сил передовсім й намагаються поширити через ЗМІ, зокрема, телебачення, особливо коли йдеться про аудиторію, призвичаєну до більш традиційних джерел інформації. Масовий споживач телепродукції спостерігає, але почасти не усвідомлює, що публічність сьогодні є вагомим ресурсом пошукачів влади, засобом формування потенційної електоральної бази. Політичні технології, маніпулювання свідомістю обивателя, у якій все ще наявний авторитарно-патріархальний син-

дром, знаходять у телебаченні засіб для свого чи не найголовнішого вияву. Таке ТБ творить ідеологічний міф, популяризує його у різних формах та проявах, спираючись на некритичність сприйняття та низьку політичну культуру. Учасники «політичних проєктів» прийшли до розуміння, що закорінені в свідомості ідеологеми мають потенціал і властивості перетворюватися з цінностей ідеологічних на цінності цілком матеріальні.

Підсумовуючи, вважаємо за доцільне навести думку сучасного німецького дослідника Г. Зімона: «...Для демократії немає альтернативи. Осільки демократія є культурною суперечкою і дискусією, вона для врівноваження потребує консенсусу. Національна ідентичність – це ресурс для досягнення консенсусу. ...Роздвібненість України змушує її до створення демократичного устрою – якщо не через переконання, то принаймні через інстинкт самозбереження» [10, с. 337, 351].

**Висновки та пропозиції.** Плюралізм – принцип організації суспільства, заснований на визнанні різноманіття існуючих інтересів та їх конкуренції. Політичний плюралізм є умовою й ознакою демократичного режиму, він визнає та створює необхідні умови для самореалізації, заохочує багатоманітність політичних об'єднань та інтересів, що конкурують між собою. Тому світоглядно-ідеологічним наповненням демократичних перетворень в українському суспільстві мало б бути:

- утвердження в суспільній свідомості ідеї стабільного суспільного розвитку;

- формування та закріплення у суспільній свідомості національної та культурної ідентичності України як держави, яка є складовою європейського історичного і культурного процесу;

- пошук консенсусу і злагоди між різними суспільними верствами та представниками еліти

щодо мети та засобів розвитку у найближчій та віддаленій перспективі;

- усвідомлення усіма відповідальними, конструктивними суспільно-політичними силами того, що Україна має стати державою з високим рівнем захисту прав людини.

У політичному житті демократичного суспільства надзвичайно важливе місце належить різним ідейно-політичним течіям як варіантам тлумачення політичної реальності, засобів політичної дії, що спрямована на збереження або на зміну існуючої політичної дійсності. Вони, таким чином, поєднують водночас теорію і практику, роздуми і дії, раціональні моделі мислення та емоційні настрої, які формують цілісний тип орієнтацій людини у політичних процесах та її світоглядні засади.

Для сучасного українського суспільства, як вже було зауважено, характерним є світоглядний плюралізм. Мають місце суттєві політико-ідеологічні та соціокультурні суперечності, що спонукає не до консолідації суспільства, а до його розшарування за етнонаціональними, мовними, культурними, конфесійними, геополітичними ознаками, що, своєю чергою, створює критичні перешкоди для розбудови сучасної цивілізованої держави. Актуальним видається завдання розробки ідеології національного примирення, окреслення перспективних шляхів спільного майбутнього.

Таким чином, в практичній діяльності світоглядний плюралізм в Україні має політико-правові підстави, базові основи функціонування, які встановлює діюча Конституція України. Множинність суспільно-політичного життя постає невід'ємною умовою збереження і подальшого розвитку України як демократичної держави, її долучення до співтовариства вільних країн.

## Список літератури:

1. Франк С. Этика нигилизма // Вехи: Сборник статей о русской интеллигенции. – Репринтное издание 1909 г. – М.: Изд-во АПН «Новости», 1990. – С. 150-184. Того же автора De profundis // Из глубины: Сборник статей о русской революции. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – С. 251-268.
2. Кононенко С. Теоретичний плюралізм суспільствознавства і пізнавальні формації політології міжнародних відносин // Політичний менеджмент. – 2006. – № 1. – С. 11-17.
3. Лук'яненко Є. Інформаційний суверенітет та інформаційний плюралізм – реальність чи відсутність явищ? // Віче. – 1998. – № 8. – С. 33-36.
4. Лукаш С. Політичний плюралізм як принцип конституційного ладу / С. Лукаш // Віче. – 1997. – № 7. – С. 13-23.
5. Остапенко М. Філософські основи плюралізму / М. Остапенко // Віче. – 2007. – № 12. – С. 26-28.
6. Розенблюм Н. Громадянські суспільства: лібералізм і моральні впливи плюралізму // «І». – 2001. – № 3. – С. 6-29.
7. Троян С. Партійно-політична система України в 1989-2002 рр.: від української атомізації до європейського плюралізму / С. Троян // Історія України. – 2003. – № 45. – С. 9-13.
8. Уткін О. До громадської злагоди через етнічний плюралізм / О. Уткін // Віче. – 2000. – № 4. – С. 22-39.
9. Гончарова Г. Плюралізм профспілок і трудові відносини // Право України. – 1999. – № 10. – С. 30-33.
10. Зімон Г. Демократія та нація: демократія та загрози // Україна. Процеси націотворення / Упоряд. А. Капеллер; пер. з нім. – К.: К.І.С., 2011. – С. 337-351.
11. Черчилль У. Защита империи: Автобиография / Пер. с англ. – М.: Эксмо, 2012. – 480 с.
12. Грамши А. Искусство и политика. В 2-х томах. – М.: Искусство, 1991.
13. Маннгейм К. Избранное: Социология культуры. – М., СПб.: Университетская книга, 2000.
14. Мамардашвили М. Сознание как философская проблема // Вопросы философии. – 1990. – № 10.
15. Слободчиков В. Психологические проблемы становления внутреннего мира человека. – М., 1986.
16. Кучма Л. Украина – не Россия. – М.: «Время», 2003. – С. 489.
17. Барт Р. Мифологии. – М.: Академический проект, 2010.

**Щербина Н.Ф., Махинла Ю.Б.**

Одесский национальный экономический университет

## **ПОЛИТИКО-ИДЕОЛОГИЧЕСКИЙ ПЛЮРАЛИЗМ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЕ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ**

### **Аннотация**

В статье освещаются теоретические и практические аспекты политического и идеологического плюрализма в современной Украине. Рассматриваются место и роль принципов плюрализма в процессах государственного строительства. Подается специфика формирования гражданского общества в условиях посттоталитарной страны. Анализируются мировоззренческие, социокультурные факторы глубинных демократических преобразований, особенности массового и индивидуального сознания плюралистического общества. Предлагаются авторские обобщения и выводы относительно сохранения и дальнейшего устойчивого развития Украины на конституционных основах политического и идеологического многообразия.

**Ключевые слова:** плюрализм, многообразие, политика, идеология, демократия, толерантность, государственность, преобразования, национальная специфика, европейский и мировой опыт, перспективы развития.

**Sherbyna N.F., Makhinla J.B.**

Odessa National Economics University

## **THE POLITICAL AND IDEOLOGICAL PLURALISM IN CONTEMPORARY UKRAINE: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS**

### **Summary**

The article highlights the theoretical and practical aspects of political and ideological pluralism in modern Ukraine. The place and role of the principles of pluralism in the processes of state-building. Served specificity of formation of civil society in a post-totalitarian country. Analyzes the philosophical, socio-cultural factors of deep democratic reforms, especially of mass and individual consciousness of a pluralistic society. The author's generalizations and conclusions about the preservation and further sustainable development of Ukraine on the constitutional basis of political and ideological diversity.

**Keywords:** pluralism, diversity, politics, ideology, democracy, tolerance, statehood, transformation, national identity, European and international experience, development prospects.